

Prihaja film kimavcev?

Zdenko Vrlovec

Vse kaže, da je slovenski film spet »v špici«: *Petelinji zajtrk* je postal največja slovenska uspešnica, dokumentarec *Otroci s Petricka* pa si je po televiziji ogledalo več kot 250.000 gledalcev. Toda eno so filmi, drugo pa filmska politika. Ta je v slovenskem primeru hudo problematična, po mnenju **Mirana Zupaniča**, avtorja dokumentarca *Otroci s Petricka* in vrste drugih dokumentarnih (med njimi portret Edvarda Kocbecka) ter igranih filmov (*Operacija Cartier*, *Radio.doc*, *Barabe*), profesorja na AGRFT in člana nacionalnega sveta za kulturo, pa celo v popolnem razslu.

Lani je zaradi težav s filmskim programom prišlo do prave polarizacije in konfrontacije med filmsko birokracijo (oziroma Filmskim skladom) in filmskimi ustvarjalci...

Res sta obstajala kontradiktorna pogleda: ministrska stran je vsekoli trdila, da je lanski filmski program legitimen in legalen ter ga v tem smislu tudi že izvaja, druga stran, ki jo je lani še predstavljal skoraj vse Društvo slovenskih filmskih ustvarjalcev, pa je zatrjevala, da je javni poziv Filmskega sklada (FS) za zbiranje projektov, ki je bil objavljen poleti 2006, jeseni istega leta tudi rezultiral v program za 2007. Po razrešitvi nekdanje direktorice FS Irene Ostrouške je Stane Malčič kot v. d. direktorja iz nabora zavrnjenih projektov sestavil svoj program, in to brez javnega poziva, kar je v nasprotju z osnovnimi pravili delitve javnega denarja. Stvar je torej v tem, da projekti, ki jih je Stane Malčič sprejel v »svoje« program, v proces programskega odločanja niso vstopili na pravi način. Težava je nastala, ko je vlada ta samovoljno sprejeti program s svojim sklepom na neki način legalizirala, čeprav mu resničnega pravnega temelja seveda ni mogla dati. Kajti če je neko ravnanje neskladno z zakonom oziroma s predpisi, mu nihče, tudi vlada ne, retroaktivno ne more podeliti statusa pravnega oziroma zakonitega ravnanja.

Dobro, vlada je storila, kar pač je, toda, ali ni to samovoljni oziroma nezakoniti program deloma tudi posledica tega, da so sami filmarji, katerih projekti so bili na javnem pozivu leta 2006 zavrnjeni, pritiskali na vlado oziroma ministra za kulturo in zahtevali, naj zamenja programsko komisijo, tako da se zdi, da je Stane Malčič s svojimi programom le poskušal malo pomiriti duhove?

Že, toda ta »poprava krivice« ni bila izpeljana na pravno nesopren način. To je problem. Nameč, da program, ki je bil lani sprejet, ne temelji na javnem pozivu. Vprašanje je torej, na kakšen način in skozi katera vrata so se zavrnjeni projekti znašli v programu.

Kar pa nekaterih naših filmarjev ni dosti mogoče, saj so podprli na tako sumljiv način sprejeti program.

To je res. Tu se zastavlja naslednja dilema: ali je pomembnejši program za katero koli ceno ali so pomembnejša načela pravne države, enakosti vseh subjektov, ki se prijavljajo na javni razpis, in transparentnosti odločanja. Pri čemer moram reči, da brž ko se odpravno formi pravne države, odpravno vrata samovolji. In takšno odločitev, ki je kratkoročno morda celo koristna, dolgoročno pomeni, da tistemu, ki zaseda mesto uprave Filmskega sklada, sami podelimo mandat za samovoljno odločanje. To pa je v neskladju ne le s samim konceptom FS, temveč tudi s pravno državo. In tako kot vlada ne more legalizirati dolžnega nezakonitega ravnanja, ga seveda ne more niti Društvo slovenskih filmskih ustvarjalcev z glasovi, ki so hoteli imeti program za vsako ceno. Filmarji so pravzaprav hoteli le to, da bi se zagata z lanskim programom na neki način presekala, toda s podporo nezakonitemu programu niso naredili nič dobrega. Po mojem je pomembnejši kot enoletni program sam sistem javne podpore filmski produkciji: sistem je nameč nekaj, kar naj bi bilo trajno, kar naj bi delovalo v dobro vseh, kar naj bi bilo korektno in nepristransko

Fotografija: Misha Pevko

Miran Zupanič: Dejstvo je, da so imeli v času prejšnje vlade pomembno vlogo v filmskih institucijah predstavniki krogov LDS, a prav tako je dejstvo tudi to, da je sedanja oblast začela sistematično osvajati prostor z eliminacijo prejšnjih kadrov, ki jih nadomešča s svojimi. Tu se zastavlja vprašanje, ali ima katera koli politika pravico vdirati v javne ustanove in si nameščati svoje eksponente ali pa je njena dolžnost, da zagotavlja pogoje, da avtonomni subjekti strokovno in neodvisno opravljajo svoje naloge.

Če člani oziroma predsedniki nadzornega sveta kar naprej prevzemajo vlogo vršilca dolžnosti direktorja FS, se razmerje nadzorovalca-izvajalca enostavno zabiše. To pa posledično pomeni, da se zakon o FS ne izvaja, pri čemer je najbolj skrb zbujajoče to, da ima takšno stanje polno politično podporo.

do vseh, ki kandidirajo s svojimi projekti...

... in kar je lahko z nezakonito in samovoljno oblikovanim programom posevno diskreditirano.

Celo devastirano.

Čeprav se to morda ni začelo s sprejemanjem lanskega filmskega programa, temveč s tem, da je nadzorni svet na neki način prevzel Filmski sklad, navedenizjeto, da se njegovi predsedniki izmenjujejo na mestih v. d. direktorja.

To je pravno pokrito. Težava je druga, a da bi jo prav videli, moramo nekaj korakov nazaj. Pred očmi moramo imeti izhodišča zakona o Filmskem skladu iz leta 1994, saj današnji sistem temelji na rešitvah tega zakona in njegovih dopolnil. Zakon je predvidel nekaj partnerjev, ki oblikujejo filmski program. Na prvi ravni so tu ustvarjalci in producenti, pri čemer moram tako povedati, da smo ustvarjalci v tem sistemu skorajdva celoti prezrti, saj so izrazito izpostavljeni producenti. Do tega je prišlo najbrž zato, ker so snovalci zakona model nekdanje Vibe

kot edinega filmskega producenta prenesli na tako imenovane neodvisne producente. In verjetno zato, ker so se zgledevali po tujih, kjer lahko producent v skladu z velikostjo svojega trga pridobi neprimerljivo večjo moč kot pri nas. Druga raven je raven javne filmske infrastrukture, na kateri sta prav tako dva subjekta: ključni je Filmski sklad, ki odloča o programu in deli javni denar. Drugi subjekt je studio Viba film, ki nudi prostote, tehniko ipd. Obstaja še tretja raven – država, ki jo v kulturi predstavlja predvsem ministristvo za kulturo. Njegova osnovna naloga je zagotavljanje sistemskih pogojev oziroma kulturnopolitična skrb, da sistem programiranja in produkcije nacionalnega filmskega programa optimalno deluje. V okviru te sistemske skrb sodi tudi nadzor, zlasti nad porabo javnega denarja. Toda danes imamo v tem pogledu nič manj kot spreženo stanje. Oseba, ki je po definiciji eden ključnih nosilcev nadzorstvene funkcije – in to je Igor Prodic v vlogi generalnega direktorja direktorata za medije na ministristvu za kulturo in obenem tudi predsednik nadzornega sveta FS – torej oseba,

ki je tako rekoč dvostopenjski nadzornik, je stopila v vlogo odločevalca. Skratka, ta, ki sprejema odločbe na FS, obenem izvaja nadzor nad samim sabo. S tem so podrti osnovna, z zakonom predvidena razmerja med posameznimi ravni in sistem, kot ga je predvidel zakon, de facto ne obstaja več.

Kar je privedlo do tega, da zdaj od Filmskega sklada obstaja le še nadzorni svet.

Da, zdaj je zadeva pripeljana do absurda: Filmskega sklada tako rekoč ni več, a tudi nadzorni svet ne more več izvajati svoje nadzorne funkcije, ker je prišlo do nekakšnega zlitja funkcij: če člani oziroma predsedniki nadzornega sveta kar naprej prevzemajo vlogo vršilca dolžnosti direktorja FS, se razmerje nadzorovalca-izvajalca enostavno zabiše. To pa posledično pomeni, da se zakon o FS ne izvaja, pri čemer je najbolj skrb zbujajoče to, da ima takšno stanje polno politično podporo. Od Filmskega sklada je ostala prazna lupina, medtem ko sta njegova struktura in kompetenca njegovih organov razgrajeni. Ostala je torej le še fasada prej relativno avtonomne ustanove.

So filmarji zadovoljni tudi s fasado?

Da, ob tleh invaziji nadzornikov na FS se je vendarle treba vprašati, kaj je sama filmska stroka prispevala k temu, da bi ohranila FS kot avtonomno in neodvisno ustanovo. S tem, ko se ustvarjalci in producenti prijavljajo na aktualne javne pozive Filmskega sklada, dejansko da polno legitimnost obstoječemu stanju in samovoljni novih gospodarjev. Gre za strokovno in etično vprašanje: sedelovati v razpisih res se željo po lastnem filmu podpreti razgradnjo sistema ali ne sodelovati in se s tem samoočižiti ter samoukiniti kot ustvarjalce? Bo z javnim denarjem financirana filmska kultura temeljila na ustvarjalnosti kimavcev? Se bo iskrena, etično utemeljena ustvarjalnost udeležanja v obliki gverilske kinematografije? Vsak se odloča sam, po svoji presoji. Zase vem, da razgradnje in podrejanja svoje dejavnosti ne bom podpiral, zato do nadaljnjega tudi svojih projektov ne bom prijavljal na razpise Filmskega sklada.

To je nesporno etična gesta: doslej so še nima filmarji razburjali le zaradi pomanjkanja denarja.

Podfinanciranost našega filma je dejstvo. Naj ga ponazorim le z zadnjimi podatki: lani je država za produktivno kinematografijo in audiovizualne medije namenila nekaj več kot 6 milijonov evrov; v branži je bilo lani zaposlenih nekaj več kot 20 ljudi, vsi drugi so pogodbeni sodelavci. V istem času je država za delovanje gledaliških institucij prispevala dobrih 19 milijonov evrov; v teh institucijah je zaposlenih nekaj več kot 550 ljudi. Za glasbene institucije je država prispevala več kot 20 milijonov evrov, v teh ustanovah pa je bilo zaposlenih skoraj 700 ljudi. Skupaj z AV-mediji torej film od države prejme 30 odstotkov tega, kar dobi bodisi gledališko bodisi glasbeno področje. To je zagotovo eden najpomembnejših vzrokov za izjemno kompetitivnost in konfliktnost filmskega okolja.

Zaradi podfinanciranosti domače filmske produkcije je verjetno še toliko bolj občutljivo vprašanje izbire projektov oziroma programske komisije.

Tu je najprej treba opozoriti na nelogičnost, da o programu odločajo ljudje, ki se dejansko ne ukvarjajo z živo ustvarjalnostjo.

Zunaj imajo v komisijah takšne ljudi, ki so bili ustvarjalni v preteklosti.

A tudi to je lahko problematično. Na AGRFT sem imel že kar nekaj generacij študentov, zato lahko rečem, da so med njimi velike razlike, razlike v senzibilnosti, pogledu na svet in v pojmovanju filma. Kako bo torej neki 75-letni nekdanji ustvarjalec kompetentno ocenjeval okus denimo kolosejske publike ali scenarji, ki ga je napisal 25-letnik. Se večje težavo pa vidim drugje: nameč v tem, da je pri odločanju oziroma sprejemanju projektov zabrisana odgovornost. Da nihče od tistih, ki odločajo v imenu države ne nosi nikakršne odgovornosti.

Lani je država za produktivno kinematografijo in audiovizualne medije namenila nekaj več kot 6 milijonov evrov; v branži je bilo lani zaposlenih nekaj več kot 20 ljudi. V istem času je država za delovanje gledaliških institucij prispevala dobrih 19 milijonov evrov; v teh institucijah je zaposlenih nekaj več kot 550 ljudi.